

ПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА ТРАНСГРАНИЧНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В СРЕДИЗЕМНОМОРСКИЯ РЕГИОН

Дафинка Сидова

POLITICAL FACTORS INFLUENCING ON THE CROSS- BORDER COOPERATION'S EFFECTIVENESS IN THE MEDITERRANEAN REGION

Dafinka Sidova

Summary: Applying research methods and instruments, the author presents the two most significant political factors that have influence on the cross-border cooperation's effectiveness between seven members of the European Union and ten partners from the North Africa and the Middle East. These factors represent the political security's conditions in which Mediterranean cross-border cooperation works and develops its effectiveness.

Keywords: political factors, cross-border cooperation, effectiveness, political security, European Union, Middle East, North Africa

Актуалността на темата е свързана с приоритетното място, което заема трансграничното сътрудничество (ТГС) в Европейската политика на съседство (ЕПС). Като инструмент на Европейския съюз (ЕС) за икономическо, социално и териториално сближаване, ТГС е доказало своята ефективност и добавена стойност, включително по отношение на аспектите на „широката сигурност“. Ключовата роля на ТГС между ЕС и партньорите му от Северна Африка и Близкия изток се препотвърждава и от Глобалната стратегия по външна политика и политика на сигурност на ЕС „Споделена визия, общи действия: по-силна Европа“, приета през м. юни 2016 г.

Тезата, която се защитава е, че върху средиземноморското ТГС и неговата ефективност оказват влияние различни външни фактори, в т.ч. и политически. Политическите фактори обуславят състоянието на политическата сигурност в средиземноморския трансграничен регион.

Обект на изследването са влияещите политически фактори, а предмет на изследване е степента на тяхната значимост.

Цел на разработката е да бъдат изведени и анализирани двата най-значими политически фактора, чрез подходящ изследователски и статистически инструментариум. За постигане на поставената цел, следва

да бъдат извършени следните задачи: оценяване на значимостта на няколко политически фактори на влияние и определяне на двата най-значими; анализ на актуалното състояние двата политически фактора с най-голяма значимост за ТГС.

Приложената методика включва: системен подход, процесен подход, аналитичен подход, художествена абстракция, научна абстракция, статистически методи и инструменти.

Следвайки логиката на системното мислене, средиземноморското ТГС е възприето като система, върху чието функциониране и развитие влияят различни по вид външни фактори, в т.ч. и политически. Фокусирането върху политическите фактори на външната среда допринася за извеждане на конкретни причини, предизвикващи промени от положителен и/или негативен характер. Също така, се получава информация за бъдещите възможности и заплахи, свързани с ТГС и неговата ефективност по отношение на политическата сигурност.

Чрез художествена абстракция, въз основа на литературни и документални проучвания, са формулирани девет политически фактора (Таблица 1). Изготвена е контролна карта, която е изпратена на произволно избрани експерти (на европейско, национално и местно ниво), представители на научни институции, бизнес и неправителствени организации, които да оценят значим или не е всеки от предложените фактори.

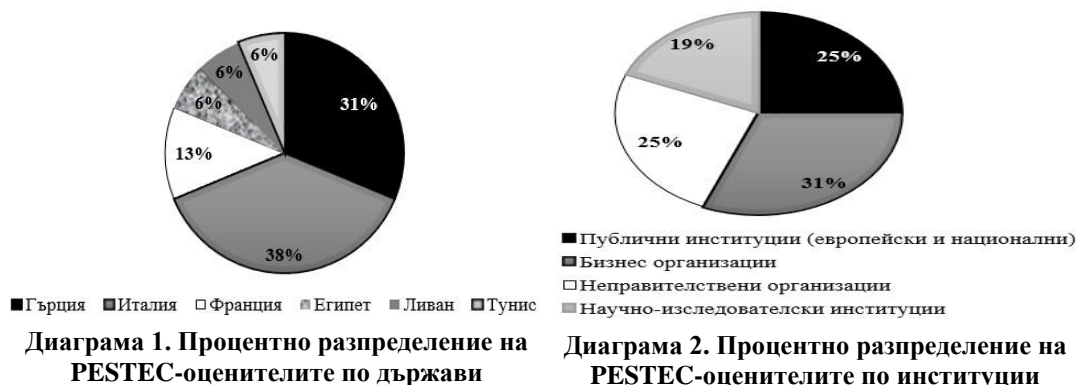
Таблица 1. Политически фактори на влияние върху ТГС в Средиземноморския регион

POL1 - Крехка сигурност, причинена от етнически конфликти и военните действия
POL2 - Мигрантска/бежанска криза
POL3 - Трансграничните споразумения и възможността за участие в трансгранични проекти
POL4 - Последниците от политически вълнения и революции (Арабската пролет)
POL5 - Институционална нестабилност
POL6 - Недостатъчна демокрация и авторитарни режими
POL7 - Слабо гражданско общество и неправителствен сектор
POL8 - Незачитане правата на човека (вкл. правата на жените)
POL9 - Принципът на диференциация на ЕС

Получената експериментална извадка представлява 16% от генералната съвкупност от потенциални оценители, до които е изпратена контролната карта. Извадката може да бъде охарактеризирана като малка, независима и сравнително равномерно разпределена.

Разпределението на респондентите по полов признак е напълно равномерно – половината от респондентите са мъже, а другата половина - жени. Дисбаланс се наблюдава при разпределението по държави-членки на ЕС и държави-партньори на ЕС – 81% от респондентите са от държавите членки, докато само 19% са от държавите извън ЕС (Диаграма 1). Почти равномерно са разпределени оценителите според вида институция, която

представяват (Диаграма 2). 56% от респондентите заемат ръководни и управленски позиции.

За да бъдат отчетени резултатите (Таблица 2), се въвежда най-обикновената скала за градиране на отговорите като за всеки отговор „значим“ се дава числовата стойност 1, а за всеки „незначим“ – 0. Изчислява се суровият бал на всеки фактор, като се сумират отделните резултати. За извадката от оценители най-значимите политически фактори са наличието на трансгранични споразумения и възможността за участие в трансгранични проекти (POL3 – 88% от оценителите), както и недостатъчната степен на демокрация и присъствието на авторитарни режими в държавите-партньорки на ЕС (POL6 – 81% от оценителите). Всички политически фактори са оценени със „значим“ от над 50% от оценителите.

Таблица 2. Резултати от оценяването

	Политически (POL)								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
ЗНАЧИМ*	75%	75%	88%	75%	75%	81%	75%	69%	69%
НЕЗНАЧИМ**	25%	25%	12%	25%	25%	19%	25%	31%	31%
СУРОВ БАЛ	12	12	14	12	12	13	12	11	11

*Процент от оценителите, посочили „ЗНАЧИМ“;
 **Процент от оценителите, посочили „НЕЗНАЧИМ“

Следва да бъде извършена проверка на надеждността на двустепенната скала, като първо се изчисли средната междуфакторната корелация на групата фактори, а след това се определи степента на вътрешната съгласуваност. С помощта на MS Excel=>Data=>Data Analysis=>Correlation е изчислена междуфакторната корелация на деветте политически фактора. Въз основа на получените резултати е изчислена средната междуфакторна корелация. След това е пресметната стойността на коефициента алфа на Кронбах (α) за вътрешна съгласуваност по формула (1) $\frac{n\bar{r}}{(1+(n-1)\cdot\bar{r})}$, където n е броят на факторите, а $\bar{r}$ е средната

корелация на корелациите между всяка двойка фактори. Резултатите показват средна, приемлива надеждност (Таблица 3) [1].

Таблица 3. Надеждност при оценяването на политическите фактори на влияние

Група външни фактори	Брой фактори (n)	Средна междуфакторна корелация (Г)	Коефициент на Кронбах (α)	Интерпретация на резултатите
Политически	9	0,28	0,77	Средна, приемлива надеждност

Важно е да се измери и надеждността на оценките, дадени от оценителите, както и степента на съгласие между оценителите. За целта първо е приложен MS Excel=>Data=>Data Analysis=>Anova-тест: двуфакторен анализ без репликация спрямо деветте фактора (Таблица 4).

Таблица 4. Резултати от Anova-тест: двуфакторен анализ без репликация

Вариация	Степен на свобода (df)	Сума на квадратите (SS)	Средни квадрати (MS)	Fexp.	Вероятност (P)	Fcrit.
Между факторите	8	0,4306	0,0538	0,3872	0,9257	2,0164
Между оценителите	15	9,38	0,6255	4,50	<0,0001	1,7505
Остатъчна грешка	120	16,6806	0,139			
Общо	143	26,4931				

На база на получените резултати, са изчислени стойностите на единичната и средната междукласова корелация на политическите фактори на влияние, където k е броят на оценителите [2]:

$$\begin{aligned}
 (2) \text{ ICC}_{\text{single}} &= \frac{\sigma^2 \text{ фактори}}{(\sigma^2 \text{ фактори} + \sigma^2 \text{ оценители} + \sigma^2 \text{ остатъчна грешка})} = \\
 &= \frac{(MS_{\text{фактори}} - MS_{\text{остатъчна грешка}})/k}{\left[\left(\frac{MS_{\text{фактори}} - MS_{\text{остатъчна грешка}}}{k} \right) + \left(\frac{MS_{\text{оценители}} - MS_{\text{остатъчна грешка}}}{n} \right) + MS_{\text{остатъчна грешка}} \right]} = \\
 &= \frac{(0,0538 - 0,139)/16}{\left[\left(\frac{0,0538 - 0,139}{16} \right) + \left[\frac{0,6255 - 0,139}{9} \right] + 0,139 \right]} = \frac{-0,0053}{(-0,0053 + 0,0541 + 0,139)} = -0,0284
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 (3) \text{ ICC}_{\text{mean}} &= \frac{\sigma^2 \text{ фактори}}{(\sigma^2 \text{ фактори} + (\sigma^2 \text{ оценители} + \sigma^2 \text{ остатъчна грешка})/k)} = \\
 &= \frac{(MS_{\text{фактори}} - MS_{\text{остатъчна грешка}})/k}{\left\{ \left(\frac{MS_{\text{фактори}} - MS_{\text{остатъчна грешка}}}{k} \right) + \left[\left(\frac{MS_{\text{оценители}} - MS_{\text{остатъчна грешка}}}{n} \right) + MS_{\text{остатъчна грешка}} \right] \right\}} = \\
 &= \frac{(0,0538 - 0,139)/16}{\left\{ \left(\frac{0,0538 - 0,139}{16} \right) + \left[\left(\frac{0,6255 - 0,139}{9} \right) + 0,139 \right] \right\}} = \frac{-0,0053}{[-0,0053 + \left(\frac{0,0541 + 0,139}{16} \right)]} = -0,7899
 \end{aligned}$$

Стойностите на ICC_{single} показват, че политическите фактори не биха били надеждно оценени само от един оценител. С други думи, участието на по-голям брой оценители увеличава надеждността на оценяването. В същото време обаче, между оценителите съществува силно несъгласие ($ICC_{mean} = -0,79$) по отношение на това кой фактор е значим и кой не. Отрицателните стойности се дължат на факта, че отклонението при разликите в числовите оценки е по-голямо от отклонението между външните фактори - $MS_{остатъчна грешка} > MS_{фактори}$.

Резултатите от проверката на надеждността на двустепенната скала могат да бъдат обобщени по следния начин: въпреки че степента на надеждност, съгласно α , не е висока, нивото на хомогенност, отразено чрез стойностите на междуфакторната корелация, варира в оптималните нива (0,2-0,4) [3]. Също така, независимо от силното несъгласие между оценителите, може да се твърди, че съществува вътрешна съгласуваност между оценяваните политически фактори. Затова може да се приеме, че е налице надеждност на двустепенната скала, чрез която е оценяван обекта на изследването.

Двете движещи сили на двуфакторния анализ без репликация са политическите фактори и оценителите. Те се явяват независими променливи. В рамките на всяка от движещите сили има нива, които в конкретиката на изследването представляват броя политически фактори и броя оценители, избрани на произволен принцип от по-широк кръг оценители.

Предстои да бъдат проверени две нулеви хипотези – една за политическите фактори и една за оценителите.

$H_{0(фактори)}$ гласи, че няма статистически достоверна разлика в средните стойности на оценките, които всеки политически фактор на влияние е получил. Респективно, алтернативната хипотеза ($H_{1(фактори)}$) твърди, че има статистически значима разлика.

Използвайки данните от таблица 4, става ясно, че гаранционната вероятност е по-голяма от равнището на значимост – $P(0,93) > \alpha(0,05)$. Също така, стойността на F от даните на изследването е по-малка от критичната стойност на $F - F_{exp.}(0,39) < F_{crit.}(2,02)$. При наличието на подобни стойности $H_{0(фактори)}$ не може да бъде отхвърлена. Изводът е, че на 95% ниво на достоверност няма статистически значима разлика в средните стойности на оценките, които деветте политически фактора са получили.

$H_{0(оценители)}$ гласи, че няма статистически достоверна разлика в средните стойности на оценките, които всеки оценител е поставил, определяйки даден политически фактор за значим или не. От своя страна, $H_{1(оценители)}$ приема, че констатираната разлика е статистически достоверна и не се дължи на случайни фактори, поради това може да бъде отнесена не само към извадката от оценители, но и към генералната съвкупност.

Анализирайки данните за оценителите от таблица 4, се отчита, че гаранционната вероятност е значително по-малка от равнището на значимост – $P (<0,0001) < \alpha (0,05)$. Експерименталната стойността на F е по-голяма от критичната – $F_{\text{exp.}} (4,50) > F_{\text{crit.}} (1,75)$. Получените резултати дават основание да се приеме, че средната стойност на оценките, дадени от всички шестнадесет оценители, има статистически достоверна разлика. С други думи, нулевата хипотеза бива отхвърлена и е приета алтернативната хипотеза. Обобщението, което може да се направи е, че при средните оценки на оценителите от генералната съвкупност, а не само на оценителите от изследваната извадка, също ще се наблюдава статистически достоверна разлика.

Извършеният статистически анализ е основата, върху която да бъде направен изборът на двата най-значими политически фактора.

На първо място, трябва да се провери какъв брой от политическите фактори биха били посочени като значими не само от извадката от оценители, но и от генералната съвкупност. За целта, най-напред е изчислен броят на политическите фактори, считани за значими от шестнадесетте оценители, както и техните средни стойности (Таблица 5). Получените средни стойности ще бъдат използвани при проверка на хипотезите със Z -тест за една извадка.

Таблица 5. Брой значими фактори според оценителите

Брой външни фактори, оценени като значими	Оценители															Средна стойност	
	А	Б	В	Г	Д	Е	Ж	З	И	Й	К	Л	М	Н	О		П
Политически	9	8	2	9	9	6	8	5	7	4	3	7	5	9	9	9	6,81

В рамките на политическите фактори средната стойност ($\bar{X}$) на външните фактори, оценени като значими е 6,81, а стандартното отклонение (σ – изчислено в MS Excel с формулата STDEV.P за генерална съвкупност) е 1,166. Хипотезата, която ще бъде тествана е, че средният брой фактори, които оценителите от генералната съвкупност биха оценили като значими е шест - $H_0 = 6$. Тогава $H_1 > 6$.

Прилагайки формула (4) $Z = \frac{\bar{X} - \mu_0}{\sigma / \sqrt{k}}$, където μ_0 е хипотетичният среден брой значими външни фактори според оценителите от генералната съвкупност, се получава, че $Z_{\text{exp.}} = \frac{6,81 - 6}{1,166 / \sqrt{16}} = 1,415$. Съгласно Z -таблицата с критичните стойности [4] - z -стойността е 0,92073, което се равнява на 92%. Полученият процент показва, че 92% от оценителите от генералната съвкупност, а не само от изследваната извадка, биха оценили шест от деветте предложени политически фактори като значими (броят външни фактори може да бъде само цяло число). Тъй като вероятността да бъдат

оценени като значими повече от шест политически фактора е едва 8%, алтернативната хипотеза няма да бъде приета.

Щом шест от деветте политически фактора биха били оценени като значими, то останалите три биха били незначими или с нисък суров бал, което и в двата случая ги прави несползвани за целите на изследването. Следвайки тази логика, на база суровия бал на всеки от политическите фактори (Таблица 2), се отстраняват трите фактора с най-малък суров бал, тоест получили най-малко оценка „значим“. Със сигурност това са POL8 и POL9 със суров бал 11. Наличието на пет политически фактора с еднакъв суров бал (12) предотвратява отстраняването на трети най-малко значим външен фактор.

Остават седем политически фактора, от които трябва да се изберат двата със статистически най-висока значимост. В тази връзка се пресмята средната стойност на суровите балове на седемте политически фактора – $\bar{X}_{(суров\ бал)} = 12,43$. По формулата в MS Excel STDEV.S се изчислява стандартното отклонение на изследваната извадка – $s = 0,787$. Търсените два политически фактора ще бъдат означени условно с X. Те представляват 29% от общо седемте политически фактора, което означава, че те ще са със суров бал като съотношение над 0,71 ($100\% - 71\% = 29\%$ или $1 - 0,71 = 0,29$). Тъй като е необходимо конкретното разпределение да бъде преобразувано в стандартно нормално разпределение, тогава $\bar{X}_{(суров\ бал)} = 12,43$ приема стойността 0, а търсеният X става Z-стойност.

С помощта на Z-таблицата с критичните стойности се намира $Z_{exp.}$, откъдето се вижда, че 0,71 е най-близо до 0,7123, което съответства на 0,56 = $Z_{exp.}$. Прилагайки формула (5) $Z = \frac{\bar{X} - X}{s}$, се получава следния резултат: $0,56 = \frac{12,43 - X}{0,787} = 0,56 * 0,787 + 12,43 = 12,8692$, тоест $X = 12,9$. Резултатът показва, че двата политически фактора с най-висок суров бал са тези, имащи суров бал равен или по-голям от 13 (при приетите условия суровият бал може да бъде само цяло число). От данните в таблица 2 се установява, че двата търсени политически фактора са POL3 = 14 и POL6 = 13 (Таблица б).

Таблица б. Избор на двата най-значими политически фактора

Групи фактори	Брой фактори след отстраняването (n)	Среден суров бал ($\bar{X}$)	Стандартно отклонение (извадка-s)	Процентен дял на търсените два най-значими фактора (% от n)	$Z_{crit.}$ и $Z_{exp.}$	Търсени два най-значими фактора ($X \geq ?$)	Фактори, влизащи в PESTEC-анализа
Политически	7	12,43	0,787	29%/71%	0,71 => $Z_{crit.} = 0,7123$ => $Z_{exp.} = 0,56$	$X = 12,9$ => $X \geq 13$	POL3 = 14 POL6 = 13

Изведените два политически фактора – POL3 Трансгранични споразумения и възможност за участие в трансгранични проекти, POL6 Недостатъчна демокрация и авторитарни режими - дават най-ясна

представа за състоянието на политическата сигурност и условията, в които средиземноморското ТГС функционира и развива своята ефективност.

Първият политически фактор оказва позитивно влияние върху ТГС. Първата държава, с която ЕС подписва споразумение през 1995 г., е Тунис (Таблица 7.) Либия няма сключено споразумение с ЕС, поради което остава извън от повечето структури и инициативи на ЕПС. Независимо от липсата на споразумение за партньорство, Либия може да се възползва от участие в инициативите за регионално сътрудничество, каквато е Съюзът за Средиземноморието. През 2004 г. приключват обсъжданията на споразумението за партньорство със Сирия, но така и не бива подписано и ратифицирано. Поради политическата и военна ситуация, от 2011 г. партньорството между ЕС и Сирия в рамките на ЕПС е временно преустановено. С влизането в сила на ЕПС през 2004 г., с прилаганите от нея договорни инструменти, взаимоотношенията между ЕС и неговите средиземноморски съседи стават значително по-целенасочени, посредством подписването на планове за действия и финансови споразумения. От 2012 г. ЕС и Алжир водят преговори за изработване на план за действие. Поради икономически стабилното си положение, Израел няма подписано финансово споразумение с ЕС.

Таблица 7. Договорни инструменти между ЕС и държавите от Северна Африка и Близкия изток

Държава	Споразумение за партньорство в сила от	План за действие, приет през	Финансово споразумение за периода
Алжир	2005 г.	Х	2014-2017 г.
Египет	2004 г.	2007 г.	2014-2017 г.
Израел	2000 г.	2006 г.	Х
Йордания	2002 г.	2005 г.	2014-2017 г.
Либия	Х	Х	2014-2015 г.
Ливан	2006 г.	2006 г.	2014-2016 г.
Мароко	2000 г.	2013 г.	2014-2017 г.
Палестинска автономия	1997 г.	2013 г.	2014-2015 г.
Сирия	Х	Х	Х
Тунис	1995 г.	2013 г.	2014-2016 г.

Към трансграничните споразумения спада и трансграничната програма за ТГС, чийто най-актуален вариант е ENI-SBCMED 2014-2020. В нея са разписани целите за постигане, допустимите бенефициери, приоритетните сфери, в които се изготвят трансгранични проекти и бюджетът за тяхното реализиране. Това я превръща в рамка, слагаща очертанията на вътрешната среда на ТГС [5].

Анализирайки втория политически фактор, се констатира, че в средиземноморския трансграничен регион са представени четири форми на управление – пълна и недостатъчна демокрация, комбиниран и авторитарен режим. Таблица 8 сравнява индекса на демокрация през 2006 г. и 2016 г. в анализирани държави и промяната, която те претърпяват във формите си на управление.

Таблица 8. Форми на управление в държавите от средиземноморския трансграничен регион

Държава	Година	Ранг	Общ резултат	1	2	3	4	5
<i>Пълна демокрация</i>								
Малта	2006	15	8.39	9.17	8.21	6.11	8.75	9.71
	2016							
↓Испания	2006	16	8.34	9.58	7.86	6.11	8.75	9.41
	2016	17	8.30		7.14	7.22	8.13	
↓Португалия	2006	19	8.16	9.58	8.21	6.11	7.50	9.41
↓Гърция	2006	22	8.13	9.58	7.50	6.67	7.50	9.41
↓Франция	2006	24	8.07	9.58	7.50	6.67	7.50	9.12
<i>Недостатъчна демокрация</i>								
↑Италия	2006	34	7.73	9.17	6.43	6.11	8.13	8.82
	2016	21	7.98			7.22		8.53
Франция	2016	24	7.92	9.58	7.14	7.78	6.25	8.82
Португалия	2016	28	7.86	9.58	6.79	6.77	6.88	9.41
↑Израел	2006	47	7.28	9.17	6.64	7.78	7.50	5.29
	2016	29	7.85		7.50	8.89		6.18
Кипър	2006	36	7.60	9.17	6.79	6.67	6.25	9.12
	2016		7.65		6.43	6.88		
Гърция	2016	44	7.23	9.58	5.36	6.11	6.25	8.82
↑Тунис	2016	69	6.40	6.00	6.07	7.78	6.25	5.88
↓Палестинска автономия	2006	79	6.01	8.25	2.71	7.78	6.88	4.41
<i>Комбиниран („хибриден“) режим</i>								
↓Ливан	2006	85	5.82	7.92	2.36	6.11	6.25	6.47
	2016	102	4.86		4.42	2.14	7.78	4.38
↑Мароко	2016	105	4.77	4.75	4.64	4.44	5.63	4.41
Палестинска автономия	2016	110	4.49	4.33	2.14	7.78	4.38	3.82
<i>Авторитарен режим</i>								
↓Йордания	2006	113	3.92	3.08	3.79	3.89	5.00	3.82
	2016	117	3.96		4.00		4.29	4.38
↑Алжир	2006	132	3.17	2.25	2.21	2.22	5.63	3.53
	2016	126	3.56			2.58	3.89	5.00
↓Египет	2006	115	3.90	2.67	3.64	2.78	6.88	3.53
	2016	133	3.31		2.58	3.93	3.33	3.75
Тунис	2006	135	3.06	0.00	2.36	2.22	6.88	3.82
↑Либия	2006	161	1.84	0.00	1.64	1.11	5.00	1.47
	2016	155	2.25		1.00	0.00	1.67	5.63
↓Сирия	2006	153	2.36	0.00	1.79	1.67	6.88	1.47
	2016	166	1.43		0.00	2.78	4.38	0.00

Легенда: 1. Избирателен процес и плурализъм; 2. Функциониране на правителството; 3. Политическо участие; 4. Политическа култура; 5. Граждански свободи. Източник: [6] и [7]

За 2006 г. пет от изследваните държави са в групата на държавите с пълна демокрация, докато през 2016 г. остават само Малта и Испания. За разлика от 2006 г., когато формата на управление само в две държави-членки на ЕС - Италия и Кипър - се определя като „недостатъчна демокрация“, през 2016 г. Франция, Португалия и Гърция също попадат в тази група.

Що се отнася до държавите извън ЕС, през двете анализирани години само Израел заема място сред държавите с недостатъчна демокрация. Тунис претърпява най-голямата еволюция – от държава с авторитарен режим през 2006 г., през 2016 г. тя вече има демократично управление, макар и в непълна форма. Трите и единствени страни с комбиниран („хибриден“) режим на управление са Ливан, Мароко и Палестинската автономия. Държавите, които и през двете изследвани години остават с авторитарни режими, са Алжир, Йордания, Египет, Либия и Сирия.

Влиянието на втория политически фактор върху ТГС и неговата ефективност може да бъде възприето по-скоро като негативно. Някои от последиците от недемократичната форма на управление са ограничаването на свободите на гражданите, незачитането на правата им (най-вече правата на жените и децата), слабото влияние, а на места и липсата на гражданско общество и неправителствен сектор. Резултатите от тези последици представляват директни и реални заплахи за политическата сигурност в средиземноморския трансграничен регион, а оттам и за устойчивото развитие на ТГС.

В заключение е необходимо да се отчете, че тезата е доказана, а задачите и целта са постигнати. Използваният изследователски и статистически инструментариум е приложим и за други външни фактори на влияние, напр. икономически, социални, технологични, екологични, културни. В резултат е възможно структурирането на PESTEC-анализ, разширен вариант на PEST-анализа, който е задължителен за пълното разбиране на външната макро-среда, в която функционира и се развива средиземноморското ТГС.

Използвани източници:

- [1] Berman Evan, Xiaohu Wang. Essential Statistics for Public Managers and Policy Analysts [Електронна книга]. (4), CQ Press, 2017, ISBN 1506364322, p. 55,
<https://books.google.bg/books?id=IVW0DAAAQBAJ&pg=PA334&lpg=PA334&dq=critical+values+cronbach+alpha+-1,58&source=bl&ots=iRXhtIskGa&sig=hxyE9p63gMOY8TcAHXva71vnNqs&hl=bg&sa=X&ved=0ahUKEwj2jc2bxbXSAhWsApoKHdpXChYQ6AEIHTAB#v=onepage&q=critical%20values%20cronbach%20alpha%20-1%2C58&f=false> (посетен на 10.04.2017)
- [2] Real Statistics Using Excel. Charles Zaiontz. Intraclass Correlation [Електронна научна статия]. <http://www.real-statistics.com/reliability/intraclass-correlation/> (посетен на 10.04.2017)
- [3] Briggs, S. R., & Cheek, J. M. The role of factor analysis in the evaluation of personality scales. Journal of Personality, 54, 1986, p.114
- [4] O'Reilly [Официален сайт]// Table for Cumulative Standard Normal Distribution. <https://www.safaribooksonline.com/library/view/reliability-engineering/9781118841792/bapp03.xhtml> (посетен на 15.04.2017)
- [5] European Commission. Cross border cooperation within the European Neighbourhood Instrument (ENI). Mediterranean Sea Basin Programme 2014-2020, Final version, 17 December 2015,
http://www.enpicbmed.eu/sites/default/files/jop_eni_cbc_med_2014-2020_adopted_modified_financial_tables_19.12.2015.pdf (посетен на 15.04.2017)

[6] The Economist Intelligence Unit. Democracy Index 2016, Democracy in an age of anxiety, 2017, pp. 7-11, http://pages.eiu.com/rs/783-XMC-194/images/Democracy_Index_2016.pdf (посетен на 20.04.2017)

[7] Kekic, Laza. The Economist Intelligence Unit's index of democracy, 2007, pp. 3-6,

http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_INDEX_2007_v3.pdf
(посетен на 20.04.2017)

*Дафинка Василева Сидова,
редовен докторант,
департамент „Национална и международна сигурност“,
Нов български университет, корпус 2, офис 202
ул. „Монтевидео“ 21, гр. София, 1618
02/8110 272
dsidova@nbu.bg*